

la com a mestre interí del 4 de novembre de 1939 al 30 de juny de 1942.

Gaspar Aguiló Forteza. Sa Pobla, 1915. Mestre de primer ensenyament (1942). Va ser mestre de l'escola de dia 1 de juliol de 1942 al 31 de desembre de 1943.

Josep Mari Viñas. Santa Eulàlia del Riu, 1919. Mestre de primer ensenyament en concepte de batxiller i alferes provisional. Va exercir a l'escola de l'1 de gener al 26 de febrer de 1944, que fou mobilitzat.

Pau Vidal Torres. Lloseta (1907). Mestre de primer ensenyament (1929). Exercí a l'escola entre el 27 de febrer de 1944 i el 31 d'agost de 1945. Posteriorment va continuar quan passà a ser Escola d'Orientació Marítima i Pesquera.

Sebastià Fiol Sansó. Palma, 1919. Opositor en pràctiques. Va fer feina a l'escola des de dia 1 de febrer al 31 d'agost de 1945. Posteriorment va ser mestre de Felanitx i, després d'unes oposicions, va ser traslladat a una escola de Lleida.

Joan Miquel Alemany. Andratx, 1916. Mestre de primer ensenyament (1936). Va arribar a l'escola dia 1 de setembre de 1945 i hi va romandre fins el 31 d'agost de 1970, quan l'escola ja era Graduada i ell n'era el director.

Escola unitària de nines de Porto Cristo

Concepción López-Hermosa y Rodríguez de Rivera (X JEL). Madrid, 1906. Mestra de primer ensenyament (1926). El 18 de gener de 1935 arribà per oposició de la unitària de nines de Porto Cristo. Durant el primer procés depurador fou suspesa de feina i sou. Dia 11 de novembre de 1939 fou rehabilitada i l'1 de gener de 1940 tornà a l'escola, però el 14 de març fou traslladada a la Graduada de nines d'Eivissa pel tancament d'aquesta escola. Detinguda i empresonada el 20 d'octubre de 1940. El 21 de novembre de 1940 fou separada definitivament del servei però el 25 d'abril de 1942 fou reintegrada a una altra escola.

Maria Ferrà Figuerola. Palma, 1918. Mestra de primer ensenyament (1941), batxiller i parvulista. Va fer feina a l'escola entre el 24 d'octubre de 1940 i el 30 de juliol de 1942. L'escola quedà vacant.

Josefa Quetglas Campomar. Palma, 1898. Mestra de primer ensenyament (1921). Va exercir a l'escola de dia 1 d'octubre de 1942 al 31 de gener de 1945.

Maria Ballester Miquel. Manacor, 1921. Opositora en pràctiques. Va exercir a l'escola entre l'1 de febrer de 1945 i el 30 de setembre de 1946.

Francisca Roca Cànaves. Petra, 1899. Mestra de primer ensenyament (1921). Va ser mestra de l'escola entre el 23 de novembre de 1946 i el d'agost de 1948.

Dia 1 de setembre de 1948 arribà a l'escola la mestra valenciana **Carme Voltès Bethancourt** i hi va romandre fins el 31 d'agost de 1954, que va tornar a València.

Breu aproximació etnogràfica a Cala Murada

Marcel Pich i Esteve

Introducció

Cala Murada és el nom que rep la urbanització situada a la cala homònima, a l'extrem sud-est del municipi de Manacor, a la frontera amb el terme de Felanitx. Aquest nucli de població, amb poc més de 2 quilòmetres quadrats, se situa als antics dominis de la finca de sa Plana Vella. Rere la platja, considerada semiurbana, hi ha un estany que els locals anomenen *el Lago*. Hi desemboquen el torrent des Fangar (o regueró de cala Murada, en el seu tram final) i es Riuet.

Cala Murada començà a urbanitzar-se l'any 1958 a través d'una constructora madrilenya. Feia només dos anys que s'havia aprovat la Llei sobre el règim del sòl i ordenació urbana, que va ser clau per al desenvolupisme i l'especulació efervescent d'aquell moment (González 2017, 54). Comença també en aquell moment el primer boom turístic: l'any 1957, la població que arriba a Mallorca en avió supera la que arriba en vaixell i el 1960 s'inaugura l'aeroport de Son Santjoan (Rullan 2007, 20).

El plànol de la urbanització de Cala Murada projectava un dibuix peculiar amb quatre grans cercles amb habitatges unifamiliars i zones verdes. Tot això podria, en certa manera, recordar la fórmula de la ciutat jardí tal com pregona Hans-W. Ellerbrock, alemany amb casa a Cala Murada, al seu llibre monogràfic sobre Cala Murada. En aquest sentit, la dècada del 1920 s'havia començat a urbanitzar la Ciutat Jardí entre el Molinar i el Coll d'en Rabassa, a la Badia de Palma. El 1933 començaven a aflorar les primeres urbanitzacions a Cala d'Or

(Santanyi) o Alcanada (Alcúdia). Entre la dècada del 1950 i el 1960 en neixen moltes de noves com Bendinat (Calvià), Palmanyola (Bunyola), Cala Sant Vicenç (Pollença) o Cala Blava (Llucmajor).

A Manacor també neixen nous nuclis ex novo en aquella època. Aquests enclavaments turístics es doten de nous topònims com Cala Tropicana (es Domingos Petit) o Cala Romàntica (s'Estany d'en Mas). En el cas de Cala Murada, es conserva el nom original ja recollit a *El borrador de la isla de Mallorca*, un document rescatat per Ramis i Ginard (2019) i amb data del 1579. En aquest escrit, el topònim és acompanyat d'un parèntesi on hi figura escrit «lo stenyol» que, de ben segur, fa referència a allò que actualment anomenen *el Lago*. El nom de Cala Murada també fou recollit pel cartògraf Joan Binimelis el 1595 i, segons Rosselló (2021, 335), «deu al·ludir als penya-segats que hi penetren amunt del meandre del riuet de sa Plana».

És difícil saber-ho amb precisió però es calcula que a Cala Murada hi viuen unes tres-centes persones tot l'any; a l'estiu la població es multiplica. Es tracta d'una zona on el turisme és principalment residencial tot i que també hi ha dos hotels i apartaments de lloguer. Al nucli hi habiten diverses comunitats; a més de mallorquins, hi ha gent d'origen espanyol, alemany, belga o francès, entre d'altres. Als inicis, el lloc es va nodrir d'alemanys, sembla que alguns d'ells refugiats nazis, i de belgues que fugien del Congo, que havia iniciat el procés d'independència i descolonització el 1960 i això obligà les Naciones Unides a evacuar 80.000 colons. A Cala Murada també hi anaren a parar, entre d'altres, treballadors andalusos i també, per proximitat, felanitxers. Així, es conforma un mosaic demogràfic que perdura fins el dia d'avui.

Salvatges i abandonats al paradís de la tranquil·litat

Corinne, francesa de 52 anys, arribà a Cala Murada fa un quart de segle per treballar en el sector turístic. En veure la platja va decidir quedar-s'hi per sempre. La va fascinar el lloc: «som al cul del món però això és *lo* genial... tens un sentiment que ets a un altre món, en una altra època». Valora la tranquil·litat i el veïnatge. «Aquí som salvatges, estam abandonats, no tenim serveis...», diu tot assegurant que aquest component d'abandonament per part de l'administració reforça el sentiment identitari. El seu home, Miquel *Boira*, nascut a Felanitx fa 65 anys, viu a Cala Murada en fa 58 i diu que «és un paradís, és *lo* millor que he vist mai». Va passar la primera infància a fora vila, a la finca propera de Can Gelat, en el si d'una família pagesa. «El que pot viure aquí, ha de donar gràcies al bon Jesús, s'ha de sentir un privilegiat... [Cala Murada] no està dins el món,

Turistes exploren la zona costanera.

és com si estassis fora». Fortament arrelat i amb un preciós accent felanitxer concentra la identitat en dues frases: «me sent de Cala Murada, no me sent manacorner». Valora que la gent, malgrat que no es conegui, se saluda i assegura que això ja no passa als pobles de Mallorca.

Henry, de 50 anys, va néixer al Perú però arribà de petit a l'indret. Defineix Cala Murada com un «lloc peculiar, no hi ha res semblant pel voltant. Hi ha moltes cultures i tots se duen bé». Ell també sent que viu a un poble i valora el veïnatge. Parla de pau, tranquil·litat, de no col·lapse. Antònia, felanitxera de naixement i manacorina d'adopció, té 57 anys i va passar la infància a Cala Murada, on encara hi té casa. Recorda els estius de platja, garriga, jocs de taula i aventures. Ara té una sensació d'abandonament general: «abans estava tot molt cuidat... hi havia jardins esplendorosos... ara s'han construït apartaments i xalets horrorosos, hi ha hagut un canvi de residents...». Tal volta la Cala Murada que recorda Antònia és encara la que roman al cap i el cor dels que hi viuen.

Espais importants

Cala Murada té diverses zones que corresponen a diferents processos d'urbanització. Es tracta d'un espai molt ampli, amb més de 20 quilòmetres de carrers. La gent es desplaça en vehicle privat: «quan això es va construir, no

pensaven que la gent es desplaçés a peu», diu Corinne. La immensa majoria d'edificacions, a excepció dels hotels i qualche edifici d'apartaments, són unifamiliars de planta baixa i, en molts casos, primer pis. No hi ha zones específiques de residència permanent o de turisme residencial, tot està bastant distribuït de llarg a llarg de la urbanització.

Cadascun dels quatre cercles està senyalitzat amb l'antiga denominació (Círculo I, II, III, IV) tot i que els noms oficials són via de les Illes Balears, via de Catalunya, via de la Comunitat Valenciana i via d'Andorra. No debades, si hom vol indicar la situació d'una casa, dirà que es troba, per exemple, al Cercle II, radi 3. En general, ni les cases ni les persones es coneixen per cap malnom. La urbanització en cercles és particular per als propis locals: «no té cap sentit, és súper rar», diu Corinne.

Els cercles es comuniquen a través d'un dels carrers principals del poble, la via d'Europa, que creua el torrent i connecta amb la part sud, on hi ha zones que s'han anat urbanitzant com Las Flores, Pinars de Murada, TM (pel nom de l'empresa urbanitzadora), Estrella de Mar o Roca Murada, sobre la penya que hi ha a la banda dreta de la platja, i que en un principi era sòl públic. A banda de la senyalització dels cercles, encara es conserven els cartells que indiquen les diferents zones (anomenades *manzanas*) que es coneixen amb diferents lletres de l'abecedari. Aquesta denominació, igual que la dels cercles, es manté en l'oralitat i conviu amb els noms actuals dels carrers. La majoria de les denominacions fa referència a regions i nacions sense estat d'Europa.

Un dels llocs que els locals consideren més emblemàtic és la zona de la platja i el petit moll que encara es conserva i que de vegades s'utilitza per fer navegar petites embarcacions recreatives. Prop d'allà hi ha una casa rupestre abandonada i tapiada. Pertany a la propietat de sa Plana i era la residència d'estiueig dels senyors, que vivien a Palma. Segons el Nomenclàtor Geogràfic de les Illes Balears, la construcció rep el nom de sa Casa Empotrada. Els locals s'hi refereixen com la *casa de la roca*, la *casa-cova* o la *casa troglodita*, entre d'altres denominacions. Pel que sembla, alguns alemanys diuen que era una presó però es tracta d'un fet inventat. A la cova, s'hi han trobat evidències del seu ús durant diferents èpoques: talaiòtica, medieval islàmica i medieval cristiana. El lloc disposa d'una protecció BIC, s'hi han pintat alguns gargots amb esprai, hi ha cintes de la policia local a les finestres per dissuadir el pas i un cartell que adverteix d'un sistema d'alarma privada. Uns metres enllà hi ha unes antigues pedreres de marès que es conta que els senyors empraven per nedar com si fossin una piscina. Ben a prop i també en direcció as Domingos Petit, s'hi troba la *Mancha*, que fa referència a una roca que té una taca i que és un lloc des d'on

Grup de persones sopant al passeig.

la gent botava a la mar. Un altre espai que crida l'atenció és *el Lago*, l'estany situat darrere la platja i que s'endinsa cap al regueró de Cala Murada, vorejat per un caminó per on s'hi pot passejar. Antigament, els mariners hi fondejaven i fermaven les barques ja que es comunicava amb la mar. La torrentada del 1989 es va endur una piscina que hi havia vora el restaurant de la platja i l'estany tornà a l'estat natural. Actualment, s'hi bombeja aigua de la mar perquè es regeneri i evitar males olors.

L'espai considerat com el centre neuràlgic se situa al tercer Cercle i és on hi ha l'Hotel Cala Murada, restaurants, comerços o el bar Torrente, punt de trobada de molts habitants locals; «és el bar del poble», diu Miquel. En aquesta zona també hi ha un espai d'esbarjo amb un pinar, màquines de cal·listènia, engronadors, una pista on juguen els infants i joves i unes pistes de minigolf. Tot i que actualment no hi ha cap pub, el bar restaurant Halali fa un poc la funció de bar de copes. Al principi de la via d'Occitània se situa l'església, on té lloc una missa mensual. Al mateix carrer, a l'alçada de Pinars de Murada, hi ha unes pistes de petanca i un petit edifici ara municipal que no s'utilitza. Fins fa poc hi havia el Club de Petanca i ara les pistes s'utilitzen esporàdicament.

És també important fer esment de les Oficines, un edifici municipal situat al principi de la urbanització que havia estat lloc de venda i promoció dels primers habitatges i que també és la seu de l'Associació de Veïnats i Propietaris. Allà hi

ha una bústia de correus i una biblioteca. Tres persones de Cala Murada disposen de clau, que està a disposició dels veïnats. En aquest espai s'hi guarden els vestits dels Reis, es fan reunions i algun curs puntual. A més, la SAM (empresa municipal d'aigües de Manacor), hi té una oficina que obre els dijous i que abans era el consultori mèdic.

Vida social

Cala Murada té molta població jubilada alemanya. Alguns hi viuen tot l'any, d'altres parteixen unes setmanes o mesos, d'altres venen a temporades. També n'hi ha que venen només a l'estiu i que poden sumar-se als grups d'amics que hi viuen tot l'any. N'hi ha que fa tres dècades que hi són i xampurregen el castellà. Això no és un impediment per relacionar-se amb la població més 'autòctona'. «Cala Murada és com una gran família... tothom es coneix i, encara que pot haver-hi discrepàncies, si algú té un problema, hi som», diu Corinne. Henry ho secunda: «la relació amb els veïnats és de bastanta ajuda». Miquel assegura que els que fa més temps que són aquí es relacionen més i «estimen Cala Murada tant o més que nosaltres» mentre que als nous «els costa més [relacionar-se], no sé si per desconfiança». S'ha de dir que en els darrers anys, a Cala Murada s'hi construeixen principalment unifamiliars de luxe. Miquel apunta que «hi ha gent que viu aquí però no hi fa vida social [...] no cal que vengui més gent aquí, estam molt bé».

Si es produeixen friccions sol ser perquè algunes persones, principalment els estrangers que han arribat fa menys temps, no tiren el fems —restes de poda, per exemple— quan i on toca. Tot i els diferents orígens de la població, «la comunitat forta som els castellanoparlants...¹ aquí som a ca nostra i ells són convidats», diu Corinne. Tot i això, Miquel desitja «que la gent que ve estigui contenta, perquè si ells estan contents, nosaltres també».

L'estiu és una època de ritme frenètic per mor de l'economia turística. No debades, sempre hi ha temps per «anar a caminar o fer una cervesa al bar per fer la xerradeta de futbol, política...», diu Henry, o per organitzar qualche sopar a la fresca. Els hiverns són un poc més pausats. Una de les activitats preferides és aplegar-se a les cases, als garatges per exemple, i fer àpats amb els veïnats fent ús, si escau, de la barbacoa. En tot cas, anar a la platja, anar a caminar, fer alguna partida de petanca, fer àpats amb els amics o trobar-se al bar són algunes de les activitats regulars dels adults. Els joves s'ajunten a la pista per jugar a futbol, al

¹ Es refereix tant a mallorquins (catalanoparlants) com a persones d'origen ibèric.

Zona de contenidors i senyal que indica diverses 'zones'.

parc o a la platja. Un dels problemes que assenyalen les famílies és que, quan els fills arriben a l'adolescència, «no hi ha res, no hi ha festa» per a ells. Com a qualsevol poble petit, infants i joves fan colles de diverses edats. Alguns estrangers també surten al passeig per sopar a la fresca durant l'estiu.

Les festes

Els Reis, Sant Antoni i les festes d'estiu són grans moments de trobada per a la comunitat. Els Reis és una de les dates assenyalades de l'any. És una festa que es du a terme de fa dècades i que es fa «amb pocs mitjans». L'organitzen diverses persones que, en algunes ocasions, posen doblers de la seva butxaca. Henry, Miquel i Corinne hi estan implicats i, tot i que oficialment no formen part de l'associació de veïnats, l'entitat serveix pels tràmits legals. Miquel posa a disposició el seu garatge per als preparatius. Els Reis parteixen de les Oficines, s'aturen al restaurant Creole, on hi ha un betlem, i es dirigeixen a l'església per obrir els regals. Hi ha alemanys que són a Cala Murada en aquesta data aposta per participar en la festa.

La setmana abans de Sant Antoni organitzen, al bar Torrente, un fogueró. En alguna ocasió hi han aparegut uns dimonis. A la festa hi venen membres de diferents orígens. Henry explica que «gaudeixen molt perquè al seu país no ho

Moment de la revetlla durant les festes d'estiu.

veuen mai, els dona el sentiment que es fan d'aquí». Fa uns anys, la festa es duia a terme a més bars però «és molta feina», diu Corinne. Als locals de restauració els va prou bé el negoci i no han de menester complicacions burocràtiques. En tot cas, la festa de Sant Antoni és autogestionada i l'organitzen els veïnats. Així, per exemple, Miquel hi aporta la llenya per al fogueró.

Si hi ha una comissió que organitza els Reis, n'hi ha una altra que organitza les festes d'estiu, que són a principi d'agost. Es programen, normalment, entre tres i cinc dies d'activitats. Entre les més habituals els darrers anys hi ha tornejos esportius, jocs infantils, una ruta de tapes, una revetlla, una festa *holi* o una nit de foc. Abans es feien també carreres a la mar però les exigències burocràtiques han fet que s'abandonin. Un dels actes de recent incorporació és el triatló; se'n va fer la primera edició el 2022 gràcies a una iniciativa privada, i entronca amb la passió per l'esport que hi ha al poble.

Economia, treball i consum

Quan hom arriba a Cala Murada i espera trobar-hi una urbanització residencial i/o orientada al turisme, se sorprèn perquè el primer que es troba és una botiga d'electrodomèstics i un taller mecànic. Més enllà de negocis enfocats al turisme, al poble hi ha diversos negocis, oficis i comerços: un fuster, una botiga

de climatització amb serveis d'electricista i llanterner, empreses de manteniment i neteja, constructors, una perruqueria, un forn (que no dona l'abast) o un petit supermercat. Corinne diu que «hi ha molts negocis per *lo* petit que és». Portocolom i Felanitx són els llocs més habituals per anar a fer la compra. A Portocolom hi ha productes frescos i de proximitat. A Felanitx hi ha supermercats i és més a prop que Manacor. A l'estiu, hi sol haver una parada de venda de roba devora la platja.

A més dels negocis que hi ha a Cala Murada, molta de la gent que hi viu però fa feina fora treballa al sector turístic en indrets propers. Així mateix, hi ha bosses de treballadors de temporada que venen, des de fa anys, principalment d'Andalusia i Extremadura, i amb qui els autòctons tenen relació. També hi ha alguns treballadors informals que es dediquen a tasques de manteniment, obres o reparacions. Aquests dos grups de persones solen viure en apartaments de lloguer, que solen ser escassos; «se cerquen la vida», comenta Miquel i hi afegeix que el preu de l'habitatge s'ha incrementat molt a Cala Murada. En el darrer trimestre del 2024, les cases de segona mà més econòmiques rondaven els 300.000 euros. Les d'obra nova, superen el milió d'euros. Segons els testimonis, no hi ha casos d'infrahabitatge.

Organització veïnal i relació amb l'Ajuntament

Una de les problemàtiques greus que té Cala Murada és que no té consolidada una xarxa de clavegueram i la majoria de cases han de disposar de fossa sèptica. Els veïnats es queixen de la manca de manteniment i de serveis i, en general, d'un cert abandonament per part de l'Ajuntament. Miquel ho atribueix al fet que «donam massa pocs vots» i denuncia que són els que paguen més impostos al municipi i on menys inversió hi ha. Si bé hi ha dues associacions de veïnats, una d'elles inactiva, per tal d'abordar assumptes rutinaris, diverses persones tenen un vincle amb un regidor de l'equip de govern municipal.

Com s'ha explicat, els veïnats s'organitzen per muntar les festes i sopars a la fresca. També ho han fet per fer batudes de neteja de deixalles i voldrien fer-ne més, comptant amb el suport de l'Ajuntament. Així mateix, han proposat al consistori cuidar-se'n de fer el manteniment de les zones enjardinades. En alguna ocasió, un parell de veïnats s'han organitzat per fer patrulles urbanes, en èpoques en què hi ha hagut robatoris.

Hi ha, en general, un sentiment d'autosuficiència i d'autonomia pràctica respecte de l'administració. A això s'hi ha de sumar que hi ha més relació amb Portocolom i amb Felanitx que amb Manacor. Més enllà de fer-hi la compra, ge-

neracions d'infants i joves han anat a estudiar a centres educatius de Felanitx durant dècades. Miquel ho expressa així: «jo si te som sincer, crec que hi ha molts de manacorins que se pensen que som de Felanitx. No saben gaire situar-ho i no han vingut mai». De fet, ha succeït en diverses ocasions que persones de Cala Murada s'han dirigit al consistori manacorí i els funcionaris els han volgut enviar a Felanitx. Hi ha una distància física i mental envers Manacor. Corinne també incideix en el fet que «és molt més natural anar a Felanitx que a Manacor».

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

GINARD BUJOSA, Antoni & RAMIS PUIG-GROS, Andreu (2022). «Mallorca, 1579. Mapes, vistes i topònims». *XXIX Jornada d'Antroponímia i Toponímia*. Servei de Publicacions i Intercanvi Científic, Universitat de les Illes Balears, p. 130-170.

GRAM GESTIÓ AMBIENTAL (2015). «Revisió de l'Estudi d'avaluació de les repercussions ambientals de les instal·lacions de temporada a les zones incloses a la Xarxa Natura 2000 de Manacor (2015)».

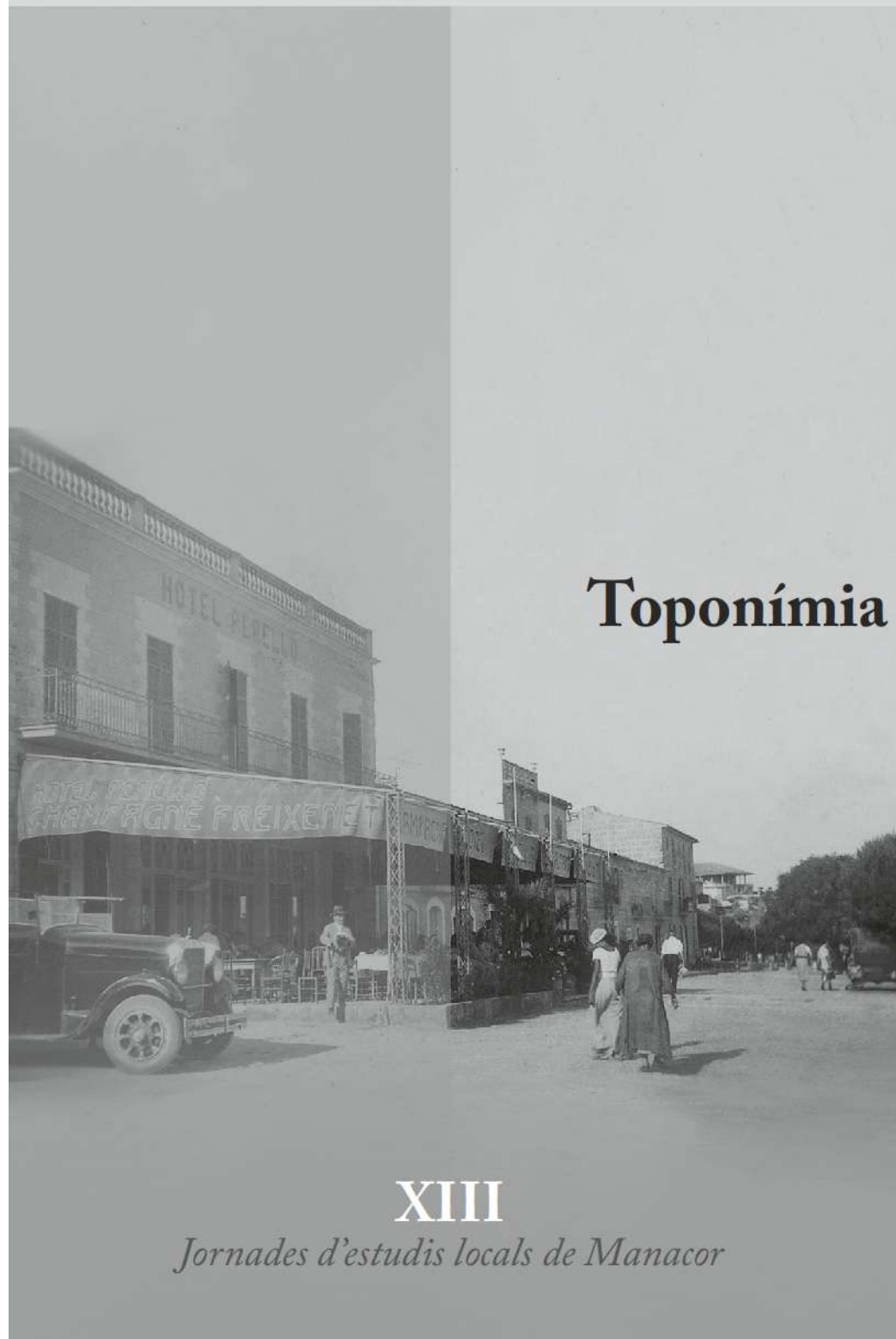
GRIMALT GELABERT, Miquel & RODRÍGUEZ GOMILA, Raquel (2001). «Topònims i geografia de les possessions del litoral del terme de Manacor». A: *Manacor: cultura i territori: I Jornades d'estudis locals de Manacor: 5 i 6 de maig de 2000*. Ajuntament de Manacor, p. 59-75.

ELLERBROCK, Hans-W. (2022). *60 años de Cala Murada ¿Primera urbanización y ciudad jardín de Mallorca?* Hude (Alemanya): Erlenhistory.

ROSSELLÓ I VERGER, Vicenç M. (2021). «La denominació de les cales de Mallorca». A: GÓMEZ-PUJOL, Lluís [et al.] (ed.). *De la terra a la mar i de la mar a la terra: homenatge a Antonio Rodríguez-Perea*. Societat d'Història Natural de les Balears. (Monografies de la Societat d'Història Natural de les Balears; 34), p. 333-340.

RULLAN, Onofre (2007). *L'ordenació territorial a les Illes Balears (segles XIX-XX)*. Palma: Documenta Balear.

SANSÓ, Sebastià (2010). «Anclados en los setenta». *Diario de Mallorca* (25 agost) [en línia]. <<https://www.diariodemallorca.es/part-forana/2010/08/25/anclados-setenta-4105863.html>>

Toponímia

XIII

Jornades d'estudis locals de Manacor